

* Brandval *
Stiftet
1983
Historielag

Brandvalitten

”Arnebergvillaen” på Roverud

Nr. 1 Februar 2008 23. årg.

Brandvalitten

Medlemsblad for Brandval historielag

INNHOOLD

Nytt år og nye muligheter av Halvor Noer.....	2
Bjørge nådde idrettstoppen av Lisbet Harstad	3
Rettelse Flygindetterkommere av Halvor Noer.....	6
Familien Foss og smia av Arne Foss	7
Fra skogsløp til skøytelep av Tor Aarstad	9
Vinterleik av Per Skogrand	10
Elise Aurtjernsbråten av Torbjørn Tjernsberg.....	12
Navn til glede og besvær Del 1 av Johan Seglsten.....	13
Ikaunn-bataljon av Dagfinn Olsen	15
Hofoss skanse av Yngve Strand.....	18
Kjenner du disse?.....	19
Ord og uttrykk av Tor Aarstad	20

Redaksjonen:

Ansv. red.:	Tlf
Halvor Noer	62 82 63 51
Ruth Ruud	62 82 64 17
Ole Erik Ruud	62 82 61 11
Trond Berger	62 82 60 15

Annonser:	
Ole Lunder	62 82 66 22

Lay out:	
Ole Erik Ruud	62 82 61 11

Trykk:	
Vinger Trykkeri A/S	62 81 97 00

ISSN 1890 - 4084

Framsdebilde:

"Arnebergvillan" på Roverud
Foto: Ole Erik Ruud

Noen ord fra lederen:

Nytt år og nye muligheter

Vi som er interessert i lokalhistorie har alltid mye ugjørt. Dermed er det spennende å se hva en får til i dette året, og minst like spennende er det å se hva de andre i Historielaget får til.

I disse tider med en utrolig teknologisk utvikling og en stadig mer velutviklet grådighetskultur, er det befriende å konsentrere seg om de enklere kår og den utrolige selvoppholdelsesdriften i tidligere tider.

Likevel – vi lengter jo ikke akkurat tilbake dit, men det er med stor ærbødighet vi ser hvor flinke våre forfedre var til å greie seg med lite.

Vi har hatt en meget stor vekst i medlemstallet i de senere årene. Dette er svært gledelig og til stor oppmuntring for oss som leder den daglige drift. Mange av medlemmene begrenser sin interesse til lesing av Brandvalitten. Vi håper flere vil sende bidrag til Brandvalitten. Vi håper også at flere deltar på våre arrangementer og tar del i det lokalhistoriske miljøet.

Til høsten får mange av dere en gylden anledning til å rette på dette. I oktober inviterer vi alle medlemmer til 25 års jubileumsfest. Vi kommer senere tilbake til tid og sted for arrangementet, men det er grunn til allerede nå å bestemme seg for å delta på dette.

Ellers står jo årsmøtet for døren. 20. februar håper jeg mange møter opp på Hokåsen Samfunnshus. Der vil også daglig leder i Skogsfinsk Museum, Dag Raaberg, gi oss en oversikt over hvordan Finnskogens historie nå blir tatt vare på og gjort tilgjengelig.

Vel møtt!

Hilsen Halvor

Bjørge nådde idrettstoppen

Mannen som ikke ville flytte fra Roverud

av Lisbet Harstad

Foto Monica Larsen

Bjørge Stensbøl (60) er ikke noen historisk person. Nå leder han arbeidet med å få VinterOL til Tromsø. Men når han i 2003 ble utnevnt til ridder av St. Olav, så var det en historisk hendelse som fortjener oppmerksomhet i Brandvalitten. Med Nationens tillatelse gjengir vi her i en mindre tabloid form det velskrevne intervjuet med Bjørge som sto i Nationens Helga-utgave 3. august 2007. Kjenner leserne til andre Brandvalitter som er slått til Ridder av St. Olav, så gi oss beskjed om det. Red..

Lisbet Harstad, journalist i Nationen

Du skal lete grundig for å finne noe som ikke handler om idrett og suksess i Bjørge Stensbøls gullkantede fotefar: Daglig leder for OL i Tromsø i 2018, toppidrettssjef gjennom 15 år, ansvarlig for gullalderen innen norsk idrett, etterspurt organisasjonsutvikler, foredragsholder og avholdt sjef. Det er ikke tilfeldig.

Bjørge Stensbøl verner om seg og sitt, og slipper sjelden eller aldri sultne bladfyker og innpåsletne teelinsjer tett på. I dag får vi slå følge med ham fra jobb i Oslo og hjem til Roverud, ei lita bygd litt nordvest av Kongsvinger. Ferden foregår i en relativt griselekker Mercedes – av den typen som gjør alt for sin eier, muligens bortsett fra å ta oppvasken.

Tre timer nesten hver dag tilbringer han i bilen. Etter 15 år som pendler, kjenner han hver dump og fotoboks på strekningen. Men det er sånn han vil ha det. Når arbeidsdagen på kontoret – som ligger et stavgak fra Stortinget – er over, reiser han hjem til skogene sine.

Jeg flytter nok aldri fra Roverud, sier han.

Ti olympiader og reising verden rundt til tross, veien har alltid gått tilbake til de duvende, korn-gule åkrene og de store, mørkegrønne gran-skogene. Det var her mannen som i snart to tiår har vært idretts-Norges mektigste vokste opp på foreldrenes gårdsbruk. Med en sterkt religiøs, men mild mor og med en far som var bonde, snekker og skogsarbeider.

– Det hendte jeg var med far i skogen, sier han, og setter på Hans Børlis dikt «Snø» i cd-spillere: om skogskarens tunge arbeidsdag i dypsnøen. Og om myndighetene som syns han får for mye betalt

...

– Jeg husker følelsen.

På idrettstoppen

Gjennom alle disse årene på toppen av idrettens maktgryte, har han møtt konger, presidenter, millionærer, idrettstopper og makteliter av ymse slag. Bjørge Stensbøls kontaktnett er enormt og uunnværlig når han vil gjennomføre en ny ide. Og det vil han ofte.

Entreprenør, kaller han seg selv.

– Jeg er en nytenker, er flink til å så, sier han.

– Mitt talent er å videreutvikle. Men struktur ligger ikke for meg. Jeg har ideer og må ha frie rammer.

Dessuten er han aldri redd for å ta sjanser:

– Det betyr jo at jeg går på trynet noen ganger. Men jeg passer på at summen av det positive blir større enn det negative.

Det må alltid skje noe rundt Bjørge Stensbøl.

– Jeg må tenke nytt, og egner meg nok dårlig som leder i en festkomité. Det ville nok bare blitt en passe morsom fest.

Bjørges egenskaper

Sympatisk kar, sier de rundt ham. Karismatisk til fingerspissene, og utstyrt med langt fremskreden empati. Ser alltid det beste i andre, men også kjent for å være bestemt og egenrådig.

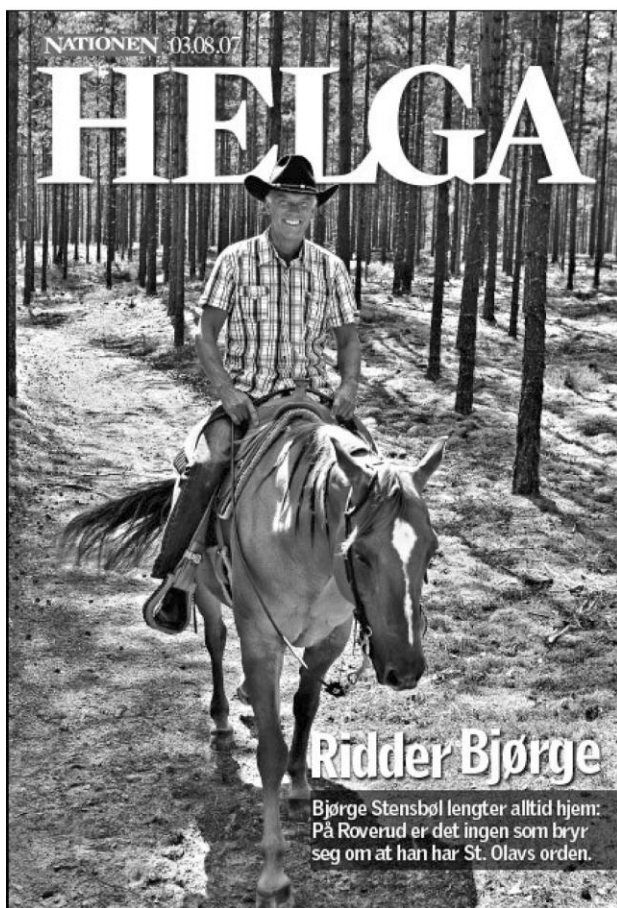
– Jeg er veldig tydelig når jeg må. Men jeg er en myk mann innvendig, smiler han.

– Det skal mye til før jeg blir irritert på andre. Jeg prøver heller å se de gode egenskapene hos folk. For oss som alltid har sett ham på tv, har Bjørge Stensbøl alltid utstrålt robust trygghet og stor selvtillitt.

– Jo da, jeg er trygg i den forstand at jeg vet jeg har fått til noe, sier han stødig.

Men blir med ett oppriktig alvorlig i de dyprønne øynene:

– Jeg er fryktelig sjenert. Mer enn noen aner, sier han, og forteller at sjenansen har fulgt ham hele livet.

Bjørge på hesteryggen på Rudsmoen.

– En gang skulle jeg dele ut en premie for en skoleklasse. Jeg kviet meg voldsomt for å stå foran studentene, og trakk meg i siste liten. Andre måtte overta, minnes han.

– Det var et så fryktelig nederlag, at jeg bestemte meg for å gjøre noe med det. Det er 30 år siden.

– Jeg har det fortsatt helt jævlig, og blir klam i hendene når jeg skal holde foredrag for en gjeng bedriftsledere.

Trives i naturen

Kraft til å takle både sjenanse og til å stå imot hverdagen, henter han dypt der inne i lyngen og stillheten.

– Jeg er en skogens mann, sier han og skuer innover mellom tjukke furulegger. Her skyter han elg, her filosoferer han over livet, kanskje pønsker han ut slagplaner for sine neste sponsor-erobringer for Tromsø-OL i 2018. Og her jogger han minst en time – hver eneste dag.

– Jeg er et typisk a-menneske. I morges var jeg ute og løp ved femtida. Deretter dro jeg til Oslo i et møte. Han blir lett sløret i blikket:

– Det er så vakkert her. I morges var det et voldsomt fugleliv, og ved et nedlagt bruk så jeg en hare som beitet.

– Det er kanskje noe med alderen, men jeg setter mer og mer pris på slike opplevelser.

– Kanskje er det også fordi jeg har gjort meg ferdig med konkurransejaget, og blitt mer åpen for inntrykk. Akkurat det har også gitt ham andre, gledelige aha-opplevelser:

– Jeg har reist verden rundt i årevis for å komme meg til møter og arrangementer. Men har aldri hatt tid til å se meg rundt. Ikke før nå. Nylig tok han seg tid til en ferie i Dubrovnik.

– Plutselig har jeg oppdaget hva det virkelig er å reise. Det er jo helt fantastisk!

Fyller 60

Til høsten fyller han 60 år. Tallet kunne like gjerne vært 40, for det synes som om antall levde år preller av på utsiden. Veltrent, senete og ungdommelig, sommerbrun, kritthvitt smil og cowboyhatt leder tankene over på en amerikansk jetsetter.

Men Bjørge bare gliser, og har en helt enkel forklaring på det hele: – Jeg er nøye med mentalhygiene min. Det hjelper å holde seg i form og å være mye ute i naturen. Det er godt å ha et sted jeg kan finne ro og hente meg inn.

– Dessuten stresser jeg aldri. Spent ja, men aldri stresset.

Bjørge bor i Roverudgata 55. Huset ble bygd av distriktslege Lorentz Bull i 1915. Julie Bull bodde hjemme til hun døde 100 år gammel i 1997. Huset er tegnet av arkitekt Arnstein Arneberg (1882–1961). Han var en av Norges mest anerkjente arkitekter. Kjent for blant annet Oslo Rådhus, Skaugum, restaureringer av Akershus Slott, Oslo Domkirke og Slottet i Oslo. Han var arkitekt for innredningen av Sikkerhetsrådets sal i FN-bygningen, New York. Red.

Foto: Ole Erik Ruud

Kjøpte distriktslegeboligen

På Roverud regjerer Bjørge i sin praktfulle arkitekt Arneberg-villa fra 1915. I ti år har den vært hans store prosjekt på fritida. De fem siste årene, etter at han ble skilt, har det også vært hans hjem.

– Det var temmelig mye å ta tak i her. I lange perioder kom jeg hjem fra jobb, reiste rett hit, drev på til sene natta, og dro grytidlig på jobb igjen..

Etterkommere på gård

Et par kilometer unna den rødmalte villaen, driver sønnen Lasse gård. Her har far Stensbøl tilbragt adskillige timer på traktoren og skurtreskeren.

– Jeg kaller meg hobbybonde, selv om det ble mer gårdsarbeid før Lasse begynte med oppstalling av hester, sier Bjørge.

– Men jeg har vært med å bygge den nye stallen, sier han stolt.

Egentlig er Bjørge redd for hester. Han har fortsatt arr etter en arrig hingst som bet fra seg da han var guttungen. Men i dag akter han å utfordre seg selv, og klaterer like godt opp i westernsalen

Bjørge kommer ikke til å flytte fra Roverud.

på kvarteren Emil. Det ser helt naturlig ut – ingenting tyder på at han aldri har sittet i en sal før. Og gliset blir bare bredere og bredere. Bjørge Stensbøl er gårdbruker i hjertet. Men det var broren som hadde odel på farsgården. – Jeg kunne blitt bonde når som helst, drømmer han. – Jeg ville likt å se det vokse og gro rundt meg. Det er fint å se resultater.

Bjørge og barnebarnet Mads Ola på traktoren.

To barnebarn sirkler rundt farfar i yr spenning. Mads Ola på åtte og Lars Martin på elleve skal være med ham til Skjelbreid i Hålandsdalen dagen etter. Dit har han reist på fisketur hvert eneste år siden 1979. Nå skal det stå ørret på menyen en ukes tid fremover.

– Personlig rekord er 402 ørret på en uke, forteller entusiastene, og skyter brystkassa ørlite fram på menns vis.

OL til Tromsø

I begynnelsen av juli ble han daglig leder for Tromsø 2018. Selvsagt med urokkelig tro på at han skal klare å hale i land en olympiade i ishavsbyen.

– OL i Tromsø passer perfekt inn i regjeringens nordområde-strategi, sier han ivrig, og blir Bjørge den profesjonelle igjen:

– Regjeringen har famlet her, så dette er et skikkelig bra kick-off for den.

I sin tid som toppidrettssjef var Bjørge Stensbøl gjennom 10 OL.

Men nå er det ikke først og fremst OL som folkefest som driver ham, slik som på Lillehammer.

– Det er tanken om hva OL kan bety for næringsutviklingen i Nord-Norge som er spennende. Å bruke OL som katalysator, ivrer han.

– Dessuten: Dersom Norge skal ha mulighet til å

få arrangere OL en gang til, må det et helt nytt konsept til. Det holder ikke lenger med storbykonseptet, Oslo hadde ikke hatt en sjanse. Det har Tromsø.

Ridder Bjørge

Det er straks ferie. Nytenkeren og entreprenøren inntar hvilestilling i hagestolen, og slanger de lange beina foran seg. Naboen på den ene siden slår gresset, den andre hoier over gjerdet. At naboen er Ridder Bjørge, ser ikke ut til å affisere dem det minste. Det var i 2003 han ble slått til ridder av 1. klasse av St. Olavs orden for lang og tro tjeneste for norsk toppidrett.

Han viser stolt fram medaljen, men forslaget om å sette den på jakka neste gang han rusler ned til den tradisjonelle andredags-festen på pubben på Roverud, framkaller bare rungende latter.

– Hå nei, du! Her på Roverud er jeg bare Bjørge.

Rettelser til slektsrekka etter Gunder Flygind i nr 4/2007

av Halvor Noer

Dessverre viser det seg at det var noen feil i denne slektsrekka som ble presentert i forrige nummer.

Slektsgranskingsgruppa ved Tom Granseth beklager dette sterkt. Her tar vi inn de rettelsene, som Tom er blitt gjort oppmerksom på:

1. Det sto at Maren Gundersdtr. f. 1841 og Arne Arnesen Arvetorpet hadde 9 barn. Maren f. 1862 var ikke deres barn. Denne Maren f. 1862 som var g.m. Andreas Olsen Tekstebakken var fra Bråta i Eidskog. Maren og Arne hadde altså 8 barn, og Gunda f. 1870 var den eldste.

For Maren skal det dermed stå følgende:

17 Maren g.m. Arne Arnesen Arvetorpet f. 1839, bodde på Arvetorpet og hadde barna:

2172 Gunda f. 1870, 2173 Arne f. 1872, 2174 Karen f. 1874, 2175 Jon f. 1875, 2176 Martin f. 1878, 2177 Thea Laura f. 1879, 2178 Ole Hagbart f. 1881, 2179 Emil f. 1883.

Og

2171 Maren f. 1862 hører ikke til i denne slektsrekka.

2. Det sto at Jon Arnesen Arvetorpet var gift to ganger. Det var han ikke. Han hadde alle sine 7 barn med Andrea Andreasdtr. Kalvberget. Agnes Paula Torp var gift med Jons sønn Hjalmar.

For Jon skal det dermed stå følgende:

2175 Jon g.m. Andrea Andreasdtr. Kalvberget f. 1875, bodde på Stenmyren i Vinger og hadde barna:

321751 Alfred f. 1905, 321752 Magna f. 1908, 321753 Hjalmar f. 1910. 321754 Karl f. 1912, 321755 Ida f. 1914, 321756 Oskar f. 1917, 321757 Alma f. 1920.

3. Det sto at Oskar Stenmyren var gift to ganger. Det var han ikke. Han var gift med Jenny Evensberget og hadde 3 barn. Det var Oskar Sjøenden som var gift med Marie Johannesdtr. Mosevannet, og de hadde barna Arne og May.

For Oskar Stenmyren skal det dermed stå følgende:

321756 Oskar Stenmyren g. m. Jenny Evensberget f. 1923 – barn: Jorunn, Tordis, Bjørn.

I Brandvalitten har vi ikke tidligere tatt inn denne type slektshistorie. Det vil alltid være en risiko for feil, når private slektsbaser trykkes, slik vi gjorde i forrige nummer. Vi vil takke Jorunn Stensbøl og Finn Sollien for viktige korreksjoner til artikkelen. Slektsgranskingsgruppa har også bedt om å få utfyllende opplysninger om slektsledd i oppstillingen, slik at slektsbasene kan utvides.

Vi ønsker også innspill på om det er riktig av oss å publisere slike slektsrekker, siden det alltid vil være muligheter for feil i oppsettene.

Familien Foss og smia på Brudal

av Arne Foss

Arne Foss f. 1925

Arne Foss sendte oss denne artikkelen fra Alma Ata i Kazakhstan, der han arbeider som misjonær. Red.

Smeden Ole Foss

Ole var som tenåring hos onkel Martin Foss, som arbeidet i et mekanisk verksted i Oslo. Der skulle Ole gå i lære. Men etter at dagen var over gikk han helst ned til Østbanen, om det skulle komme noen kjentfolk til byen. Så - etter noen opplevelser kom han seg til Brandval att – og ville være der. Han giftet seg i 1916.

Eiendommen Brudal. Foto: Fjellanger Widerøe

Han fikk seg et lite jordstykke for å sette opp bolig og smie ved vegen, en liten eiendom der Brudalen går fra Foss-skogen og sør til Agnåa. Eiendommen heter Brudal, der det seinere ved hjelp av en makeskifteordning ble lagt til et skogareal fra naboen vestafor Brudal. Denne siste bi-sak får nevnes, da en binæring måtte til, om noe næring skulle skaffes til en voksende barneflokk. Noen poteter til folk og et par griser, noe høy til noen få kuer og hest. Og ”høy-mø” –

kløverhoder m.m. som mor slo kokende vatn på, var godt likt av grisene.

Borghild (1895-1973) og Ole Foss (1882-1960)

Foto fra 1952 er utlånt av Reidun Staal.

Ole fikk ryddet opp en del av skogen som ble lagt til eiendommen og utvidet uthuset litt.

Eiendommen ble senere overdratt til Reidun med familie, som i dag er eiere av Brudal, mens søsknene flyttet ut.

Når det gjelder Ole og Borghils etterkommere, kan det i dag dreie seg om ca. 40 barnebarn, oldebarn og tippoldebarn. Margrethe Staal, datter til Reidun, er gift mor med 3 gutter i Amerika, de øvrige er i Norge. De fleste kommer gjerne sammen i Brudal en gang i blant.

Virksomheten i smia

Det var mange slags arbeid som smedene fikk, før i tida. Ikke bare smiing på smie-steeet, noe som kunne høres helt ute på landevegen som gikk forbi der. Nye jern fikk legges under geitdoninger og sleder, nye jernringer fikk varmes opp – og da snarest mulig bankes på hjula, inna ringen ble kald og krøp i hop igjen. Hesteskoene fikk kvesses. Hovslageren var en som kom til visse annonserte

Smeden Ole i full mundur.

Bilde er ulånt av Reidun Staal

dager og skodde hester. Vi prøvde oss ikke på den bransjen.

Far og en kar, visstnok fra Snipen, sto lenge en kveld og reparerte en grammofon. Den snurret sida – og gikk baklengs, viste det seg, når de skulle prøve den! Så det ble inga greie på musikken, men de fikk en skratt – lell. Noen ganger måtte en sykkel repareres, eller en separator, en slåmaskin, symaskiner o.s.v. Noen takrenner satte vi opp i blant også.

Og ikke lite snekkerarbeid kom ubønnhørlig inn. Kjøreredskap måtte repareres. Noen gamle møbler skulle limes i hop. Kobberkjeler ble fortinnet inni.

Reidun Staal husker en munter replikk fra smia: Einar Melby hadde fått hull i ei jerngryte og Ole fikk bøtt gryta for han. "Er grita tett nå da", sa Einar. "Ja, hvis du itte koker for små pottisser så", sa Ole. Red.

Det var knapt noen penger blant Norges folk tidlig i mellomkrigsåra, og ikke mange slantene kom inn i smia, eller inn i det snekkerverkstedet som ble bygd inntil i 1925, der hos Ole Foss.

Bredalsmia først på 60-tallet. Smia ble solgt til Nikolai Rudseter i 1952. Den sto lenge ubrukt og ble revet i 2006. Bilde er utlånt av Reidun Staal.

En kar spurte om far kunne lage et stempel med jernbokstaver, med hans navn, så at han kunne, med en het stempel, sette navnet sitt på saker og ting av tre. Det ble da gjort et forsøk, og med mer øvelse ble svistemplene bedre og bedre – og etter hvert flere og flere. Og folk fra ulike landsdeler bestilte dem. Åra gikk, og p.g.a. andre omstendigheter ble seinere denne bedriften overdratt til Rudseter-karene på Furunes, som var kjente håndverkere. De tok imot mange arbeider og oppgaver likeså, helt inntil alder og sviktende

helse sa stopp,

Nikolai Rudseter (1907-1967)

Bildet fra 1957 er utlånt av Torbjørg Rudseter.

gardene rundt der, hadde unnlatt å ta smia med i assureringen. Nå ja – det kom opp igjen et liknende byggverk på ny – allikevel.

Da et nytt svistemempel var laget, ble det prøvesvidd på ei dør i smia. Historielaget har tatt vare på denne døra.

Foto: Halvor Noer.

Tidene forandrer på mye. Hesten ser en knapt nå, og heste-doningen heller ikke. Og folk er snare til å kaste tingene og kjøpe nytt – heller enn å reparere noe. Alle har visst midler til dette, men ikke mange har tid eller tålmod til noen reparasjoner. Et realt smie-stè, ambolt, blir snart en antikvitè – eller?

Fra skogsløp til skøyteløp.

av Tor Aarstad

Nå som skøytesesongen er i full gang, rinner det meg i hu ei artig historie som kom meg for øre for omlag 25 år siden.

Arbeidet den gangen ved Granli Betongindustri, men fikk permisjon for å ta noen ukers jobb i rundlastforetagendet til Martin Helgeneseth, alias Obersten. Det var på stasjonstomta han holdt til. Det var godt med et avbrekk fra slitet med hard, grå og statisk betong til velduftende og levende tre. Sjøl om livsnerven til treet er kuttet, så lever det videre i vår tilværelse i mange forskjellige former, ute som inne.

Ovenstående har jo ingen relasjon til skøyter, bortsett fra de gamle snabelskøytene med treplate, da, men det nærmer seg sånn småningom. Obersten kom ofte på besøk. Ikke for å sjekke hva vi gjorde eller gjorde noe i det hele tatt, men for å "preke med kæra", som han gjerne sa. Under disse besøkene røpte han sin store interesse for skøytesporten, og pratet deretter. Således ble matpausene ofte lange og skiftene og tilsvarende korte; romslig og raus som han var av natur og legning.

*Fra et skøyteløp på Prestegardstjernet i 1933.
Hans Engnestangen, Undis Blikken, Mikael Staksrud
og Ole G. Noer. Bilde utlånt av Haavard Noer.*

Det kom fram etter hvert at han i sin tid arrangerte internasjonale skøytestevner på Prestegardstjernet. Snakket om berømte nederlandske løpere som om

Tor Aarstad f. 1932

de skulle være gamle kamerater. Ja, hvem vet. Jeg fikk ikke riktig med om dette var før eller etter krigen -, kanskje begge deler. Det spiller da heller ingen rolle for selve poenget i denne beretningen, men ved finkjemming av bokperlen "Gamle Roverud" finner jeg at i 30-årene var størrelser som Michael Staksrud, Hans Engnestangen og norgesmester Undis Blikken fra Flisa på Roverudsbesøk. En stor begivenhet på et lite sted.

Martin O. Helgeneseth (Obersten) 1917 - 1997

Til et av disse stevnene på Prestegardstjernet, som var årvisse den tiden skøyter var på topp, hadde Obersten bestilt pokaler med gravyr fra et firma i Oslo. Disse fikk han ikke i hende før i siste lita, dvs. kvelden før. Ved utpakning så han til sin store forferdelse og fortvilelse at det var gravert skogsløp istedenfor skøyteløp! Der og da kom han til å tenke på Gustav Aarstad på Nor; viden kjent som felebygger, spelemann, treskjærer, neverarbeider -, og ikke minst som en dyktig gravør. Såpass god at han fikk en god del oppdrag av gullsmed Kristoffersen på Kongsvinger.

Obersten drog dit opp så fort han vant og la fram sitt ærend. Var det mulig å gjøre skogsløp om til skøyteløp? Jo, det kunne han, det umulige tok

Gustav Gotlieb Aarstad 1889 – 1975

bare litt lengre tid. Heldigvis var han i rette lune og humør, for han hadde sine perioder hvor i nesten alt var helt umulig. Sånn er det ofte fatt med mennesker som har fått hode til mer enn å henge hatten på.

Pokalene ble fikset, men det tok tid. Lang tid, mesteparten av natta. Ikke bare til gravering, for rett som det var heftet gubben fela ned fra veggen og drog den ene låta etter den andre med spørsmål: ”Har du hørt denna, har du hørt denna”? Om det var så heldig at obersten likte felemusikk, var det jo god bonus for å unngå en svært pinlig situasjon. I motsatt fall måtte han bare bite tennene sammen og ofre seg på skøytesportens alter. Fullgodt skøyteløp ble det i alle fall -, på pokalene.

Det var to gode originaler som tilbrakte seine nattetimer der i verkstedet til Gustav Gotlieb: hver på sin måte. Som avrunding hefter jeg på en enkel hemlaga filosofi: Vi blir alle født som originaler, men gjør vi bare det andre befaler og sier, ender vi som dårlige kopier.

Vinterleik

av Per Skogrand

Når isen la seg på Bingsfløyta, var det tid for både skøyteløp og ishockey. Baner ble måket i timevis, den globale oppvarminga hadde ikke kommet til Vestroa enda.

Ishockeykøllene var mange ganger ei passe krokgrein av bjørk eller or, jo større og tyngere desto bedre, traff en ikke pucken så fikk aplekula svi. Hvis pucken var blitt borte i ei snøfonn, måtte vi improvisere. Vi brukte mange ganger blikkboks, som det hadde vært kaffebløte i - ”vikingmelk”. Disse fikk gjøre nytten, og navnet er kanskje ikke dumt, vi gikk på som vikinger.

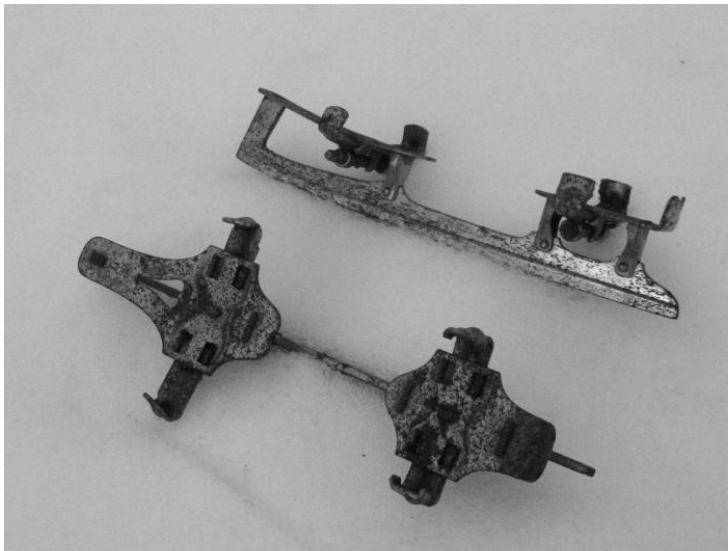
Jeg for min del, hadde skruskøyter, som var fått eller arvet etter et ukjent antall sambygdingar, gjennom ett par generasjoner. Mine skruskøyter hadde aldri sett ei fil, eller blitt slipt, i hvert fall husker jeg at det ikke kjentes slik ut. Så det ble og gå på aplekula. Til disse monsterskøytene hørte det selvfølgelig en nøkkel til, eller kanskje det

Per Skogrand f. 1952

ikke var så selvfølgelig. Det var i hvert fall nesten ingen, som hadde nøkkel til skruskøytene sine.

Jeg lurar noen ganger på hvor mange slike nøkler det ligger på bunnen av åa? Ja det vet vel ingen. Så for å skru opp og igjen skøytene brukte vi hotang. Jeg synes enda jeg er litt øm bak på høyere sida, for i baklomma, der lå hotanga, for hvis jeg falt, og det gjorde jeg ofte, så var det hotanga jeg falt på.

Skruskøyer Foto: Halvor Noer

Oppe i Bingsfløyta ble det om vinteren laget en "karusell" (tror vel at det var slike rundt om i bygda ellers også?). Den var slik oppbygd at det ble boret/hogd hull i isen og banket ned en stokk i bunnen, slik at den stakk en drøy meter opp over isen. På toppen ble det satt inn en bolt eller plugg, over denne bolten ble lagt på en lang stang, med kjelke i ytterenden.

En eller to satt på kjelken, mens flere andre skjøv stokken rundt. Og farten var slik at hvis jeg lukker øynene og tenker tilbake, kjenner jeg kvalmen kommer. Etter en del runder var jeg så svimmel, at jeg ikke greide å holde meg fast lenger, og raste ut i periferien.

Slik holdt vi på hele dagen, når jeg endelig kom meg hjem til kvelds, så satt jeg foran svartovnen med eplerøde kinn, og ventet på at de tommetykke isbelagte skolissene skulle tine slik

at en fikk beksømstøvlene av, og den smertefulle blodsirkulasjonen i tærne kunne komme i gang igjen.

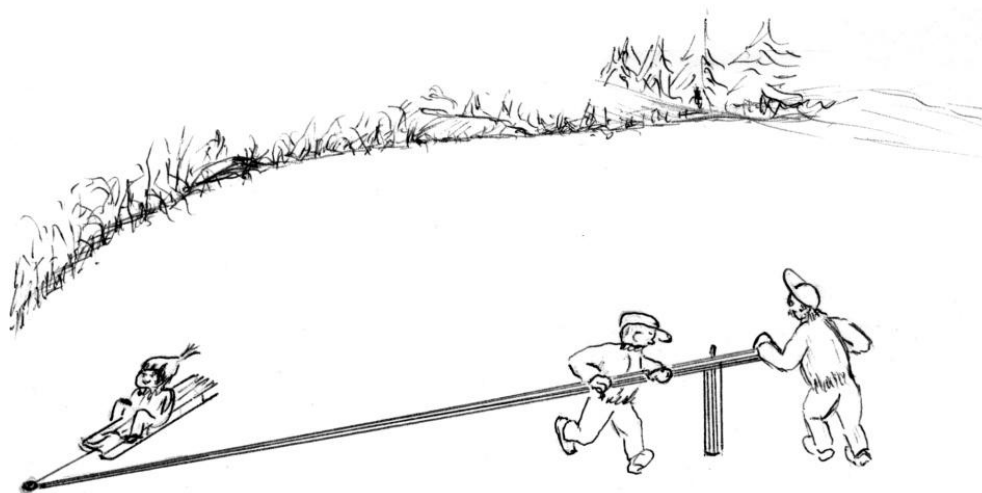
Skispor gikk det på kryss og tvers, alle plasser rundt i bygda. Vi hadde skirenn rundt omkring, husker at premien i ett renn vi hadde, var 10 øres karameller. Og de var jo ganske så store, så der fikk plombene som tannlege Riisnæs hadde satt inn, virkelig prøvd seg.

Ellers laget vi hoppbakker rundt omkring. Mest brukt av min generasjon, var vel Hellerudsbakken, for det var lengre å gå til Svartbråten, og bakken der begynte og vokse igjen av skog.

Bakkerekorden i Hellerudsbakken husker jeg ikke, men det ble vel hoppet mellom 20 og 30 meter der. Hvor mange arm- og beinbrudd den har forårsaket, har jeg heller ikke tall på, men det var en del. Stilmessig prøvde vi vel og etterligne Toralf Engan eller Helmut Recknagel, men jeg tror ingen av dem ville vedkjent seg vår utførelse. Vi hadde barndommens pågangsmot og måtte også prøve bobkjøring, husker ikke lenger om det var 4 eller 6 manns bob, som startet på toppen ved Nordgård og kjørte ut på isen på åa. Husker at det var ett fryktelig slit og dra den opp igjen i løssnøen.

Boben ble laget av ett par gamle hoppski fra Tuskind, som ingen der, visste at de hadde sponset oss med. Far visste vel heller ikke at fra butikken ble det sponset eple- og appelsinkasser, som vi festet oppå skiene.

For oss som vokste opp på 50 og 60 tallet, var vel ikke fritidsaktivitetene så godt tilrettelagt som i dag, men når jeg tenker tilbake, så tror jeg ikke jeg ville byttet med dagens unge.

K.H.

Elise på Aurtjernsbråten

av Torbjørn Tjernsberg.

Denne artikkelen er sakset fra Glåmdalen 5. juni 1954. Avisutklippet er innlevert av Finn Hagen. Elise er søster til Finns bestemor, Maren g. Nordli (1876-1965). Red.

Elise Aurtjernsbråten 1884-1964.

Dette motivet fant vi like ved svenskegrensen på Brandval Finnskog.

Det er Elise Aurtjernsbråten som kjerner smør, hun gjør det på den gammeldagse måten, med

stavkjerne. Mange kilo smør har hun laget i denne kjerna, og det blir fint smør, forsikret hun oss.

Det er vakkert på Aurtjernsbråten – med grønne bakker og værbitte hus ovafor tjernet. Elise innrømmer at det er pent, og hun liker seg godt der, i hvert fall om sommeren. Hun og broren Ole har bodd der i mange, mange år, men nå begynner de å komme opp i årene, og det blir vel snart til at de flytter ned på gamleheimen.

– De bygger så fint nede på Roverud, sier Elise, og her oppe begynner det å bli tungvint for oss. Og så er husene dårlige, utette og kalde, så det er ikke bra for den som begynner å bli giktbrudden. Det har vært pratet lenge om å reparere litt, men de store kara har vel ikke tid til å tenke på åssen vi har det. Kom de hit og bodde her vinterstid, ble det kanskje litt fart i oppussinga.

For den som bare kommer forbi og slenger seg ned på grasbakken en halv times tid for å svale seg i skyggen fra de solsteekte tømmerveggene, virker stedet uten plett og lyte, men for den som bor der fast, er det nok også lett å oppdage medaljens bakside.

Noen hundre meter østover er Sverige. Små rydninger med de samme slags husene som på vår side av grensen, den samme skogen, den samme grønne bakken. Grensgata virker liksom så kunstig midt inne i dette.

- Dere merker vel ikke stort til grensen her?
- Å nei, nå får vi gå over omtrent som vi vil. Men under krigen - -. Hun peker på en av gardene på den andre sida. – Der ligger Simolaberget, og der var det svenske tropper under krigen, soldater som tok i mot de norske flyktningene. Da var grensegata god å ha for mange.

Elise kjerner videre og sitter og hører til inne ved tømmerveggen. Både hun og kjerna hører til.

Navn – til glede og besvær for slektsgranskerne (I)

Med redaktørens stilletteende samtykke, har jeg satt fokus på navneskikker og skrivemåte. Det henger selvsagt sammen, men for ikke å rote det for mye til, har jeg valgt en oppdeling:

- * Denne gang belyser jeg døpenavn, med navneskikker og navnevalg over en 100-årsperiode.*
- * Neste gang ser vi på at skriveformen på navnene endres og resultat av utvikling i skriftform.*
- * Til slutt skal jeg sette fokus på praksis rundt bruk av etternavn (slektsnavn) gjennom tidene.*

Stoffet kan være interessant for alle som bedriver slektsgranskning eller setter opp anetavler. Jeg relaterer stoffet primært til skikkene på landsbygda, og med eksempler fra Brandval.

Johan

Seglsten

Del I

Navneskikker og navnevalg

"Hva skal barnet hete...?"

I dag går det mye på følelser, impulser, kreativitet og moter. Men på 1800-tallet og langt utpå 1900-tallet var oppkalling det vanlige. Spesielt blant gårdbrukere var det regelbunden oppkalling, og dette ble holdt i hevd – like sikkert som odelsrekken i slekta: Første sønn fikk navn etter farfar, og første datter etter farmor eller mormor. Dette var gjerne avhengig av om eiendommen var kommet i foreldrenes eie fra manns- eller kvinnesiden. Den andre sønnen skulle kalles etter morfar, og den andre datteren etter den andre bestemoren. Streng praksis kan forklare situasjonen på Hofoss (Nordstun) hvor det var minst 7 Ole-generasjoner etter hverandre.

En heder til de døde

Døde et barn, gikk navnet i arv til neste unge av samme kjønn. På Toverud dør Marie 5 år og Anne 2 år på en uke i 1839. Neste datter døpes Anne Marie i 1843. Også unge voksne hadde til dels stor dødelighet på denne tiden, og gjengifte var vanlig – ikke minst praktisk og nødvendig hvis det var barn i ekteskapet. Dersom enkemann eller enke giftet seg på nytt og fikk barn, skulle første ungen i det nye ekteskapet kalles opp etter avdødes ektefelle. Døde moren i barselseng og det levende barnet var ei jente, fikk datteren samme navn som sin mor. På Holtet døde mor Berthe under fødselen i 1812 og datteren døpes Berthe. På Hokåshøgda dør mor Ingri i under fødsel i 1816. Den hjemmedøpte datteren Ingri døde også – 5 dager gammel.

Lite utvalg...?

Så kommer noe som "skurrer" – og virker upraktisk og fantasiløst. Blant søsken kunne det være flere barn med samme døpenavn. På Hokåsen døpes 4 sønner Arne; i 1802, i 1805, i 1807 – og i 1821. De 2 første døde unge, og de neste oppkalt etter de som døde. På Grobøl hadde f eks Lars Eriksen 2 sønner som var døpt Erik – riktignok med hver sin mor. På Råbekk var det to Ole i familien i flere år. For å "holde orden" fikk ungene da ulike tilnavn, f eks Stor-Ola og Vesle-Ola. Ellers finnes flere eksempler på døpenavn på søsken som lett kan forveksles, f eks Marthe og Marthea, Berthe og Berthea, Eli og Elen. Og kombinert med at presten kanskje stavet navnet noe etter skjønn i bøkene, kan det lett bli forviklinger – for en slektsgransker.

I beundring eller respekt...

Faddere kunne bli oppkalt, og det kunne også mer fjerne slektninger bli, og det forpliktet – ved gaver og oppmerksomhet til barnet i oppveksten. Mer unntaksvis kunne bygdas prest el. andre prominente personer bli oppkalt, og da kunne like gjerne etternavnet bli døpenavn. Og dette er ikke særnorsk. Sportsinteresserte har nok fått med seg at den afrikanske skiløperer Boit – med Bjørn Dæhli som forbilde, døpte sønnen sin Dæhli. Og selvsagt har kongelige inspirert døpenavn: Christian og Fredrik fra dansketiden, og Carl, Oscar og Josefine fra unionstiden. Men disse navnevalgene finner vi først og fremst i borgerskapet og i byene. I vår tid har det tilsvarende vært vanlig å la seg inspirere av film- og TV-stjerner, og da like mye blant foreldre på landsbygda.

Nye trender

På 1900-tallet foregikk en oppmykning i oppkallingsreglene. Man beholdt første-bokstaven, men kunne ellers variere, og det ble mer vanlig å kalle opp foreldrene på denne måten. Sønn til Arne ble gjerne døpt Anders, og datter til Marthe kunne bli døpt Marie. Det forekom sikkert uenighet blant foreldrene om hvor strengt man skulle følge oppkallingsreglene. Jeg har ikke bedre eksempel enn min egen dåp. Min mor hadde kontaktet presten i forkant og ”meldt meg på” som Jan Arvid – en liberal oppkalling av mine bestefedre, Johan og Aron. Men min far som nok var litt mer konservativ, tok seg en tur i sakrestiet før dåpen, og dermed ble det – som det ble. Til mammas store forbauselse da presten annonserte ”vinneren”.

Ett – eller flere navn

Dobbelnavn eller mellomnavn bør også belyses. Her finnes det ikke regler eller faste tradisjoner, men det finnes et mønster og et utviklingstrekk. Det forekom allerede på 1700-tallet blant embetsmenn og i mer prominente familier, men var lite utbredt fram mot midten av 1800-tallet blant ”folk flest”. Situasjonen ved folketellingen i 1801 er typisk. Blant Brandvals 1.990 innbyggere, var det kun 6 med dobbelnavn; 4 i soren-skriverfamilien Budde på Roverud gård, og 2 på Rolstad, løytnant Ram og hans datter. Men utover på 1800-tallet ser vi en trend på at stadig flere – både gårdbrukere og husmenn, tar etter og gir ett eller flere av barna to døpenavn. I enkelte familier synes det nesten overdrevent – uten at jeg vil trekke fram eksempler. Mer normalt var at de med et vanlig fornavn som Karen, Berthe, Anna, Karl, Peder og Ole, fikk et tilleggsnavn.

Navnevalg.

Med vising til de foran omtalte oppkallingsreglene, kan man jo spørre om foreldrene hadde noe valg. Eller manglet kreativitet? Jeg skal avstå fra å ta fram eksempler på de mest sjeldne navnene for ikke å fornærme noen. Det finnes kuriositeter, og noe kan vel forklares med skrivefeil – som jeg kommer inn på i neste delartikkel. Ved derimot å lage statistikk over de mest benyttede navnene, får vi se hva som kjennetegner Brandval på

dette området. Ikke atypisk for ei innlandsbygd, men dominansen av Ole, Arne, Olea, Karen og Maren, er ikke like vanlig overalt.

a) folketellingen 1801 (prosentfordeling):

Jenter	Andel	Gutter	Andel
Anne/Anna	6,8 %	Ole	9,6 %
Marthe	6,5 %	Arne	4,2 %
Karen/Kari	6,3 %	Erik	3,7 %
Olea/Olia	6,2 %	Johs./Johan	3,4 %
Maren/Mari	5,3 %	Peder	3,0 %
Berthe+	4,4 %	Inger	2,4 %
Eli	3,0 %	Hans	2,3 %
Lisbet	1,9 %	Anders	2,2 %
Johanna	1,7 %	Lars	2,0 %
Ragnild	1,7 %	Gunder	1,5 %

1.364 personer i Brandval bar disse navnene i 1801, og det utgjør 69 % av alle innbyggerne.

b) folketellingen 1865 (prosentfordeling):

Jenter	Andel	Gutter	Andel
Karen/Kari	6,5 %	Ole	8,1 %
Olea/Olia	5,1 %	Arne	4,5 %
Anne/Anna	4,2 %	Martin	4,0 %
Maren/Mari	3,9 %	Johs./Johan	2,4 %
Berthe/-ea	3,2 %	Peder/Peter	2,1 %
Marthe/-ea	3,0 %	John	2,0 %
Eli/Elen	2,4 %	Karelius	2,0 %
Johanna	1,6 %	Hans	1,5 %
Olivia	1,5 %	Lars	1,3 %
Gunne/Gunda	0,7 %	Bernt	1,2 %

2.286 personer i Brandval bar disse navnene i 1865, og det utgjør 59 % av alle innbyggerne.

c) folketellingen 1900 (prosentfordeling):

Jenter	Andel	Gutter	Andel
Karen/Kari	5,2 %	Ole	7,1 %
Maren/Mari	4,0 %	Arne	3,2 %
Anne/Anna	3,1 %	Martin	2,9 %
Olea/Olia	1,7 %	Johs./Johan	2,5 %
Marthe/-ea	1,6 %	Karl	1,9 %
Berthe/-ea	1,5 %	Hans	1,2 %
Olivia	1,3 %	Peder/Peter	1,1 %
Johanna	0,9 %	John	1,0 %
Eli/Elen	0,8 %	Karelius	0,9 %
Magnhild	0,8 %	Bernt	0,9 %

1.627 personer i Brandval bar disse navnene i 1900, og det utgjør 43 % av alle.

Det er fortsatt mye Ole, Arne, Kari og Mari år 1900, men det har blitt større variasjon i navnevalget. De strikse oppkallingsreglene på tidlig 1800-tall, er tydeligvis oppmyket, og det har kommet nye navn. Noe kan forklares med større flytting over kommunegrensene. Noe med inspirasjon utenfra.

"IKAUNN" – BATALJON - hørt om den?

av Dagfinn Olsen

Jo da, det finnes nok enda noen eldre pensjonister i Roverud-området som drar på smilebåndet når de ser denne overskriften. I Lystadgrenda på østsiden av Prestegårdstjernet og videre sørover til Lia og Hauger-gardene vet fortsatt de fleste "urinnvånerne" hva denne betegnelsen står for, selv om det begynner å bli tynt i rekkene av de opprinnelige "bataljonssoldatene".

Jeg har blitt oppfordret av formann Halvor til å sette noe ned på papiret om dette som var en ungdomsgjeng og om bakgrunn for dette nærmest uforståelige og selvmotsigende navnet - når vi tenker på ekorn (ikaunn) som har så beskjedne størrelse i vår fauna, og bataljon som er en militær betegnelse for noe stort. Jeg burde ha forutsetninger for å si noe om fenomenet, da jeg har vokst opp i grenda og vært fortrolig med navnet hele livet, men er for ung til å kunne smykke meg med soldattittel i denne sammenheng.

Mesteparten av informasjonen fra tidsepoken da bataljonen var operativ, har jeg fra de fullverdige medlemmene Paul Hauger og Ole Lien.

Paul Hauger f. 1923
Ekornmerket i filt sees på jakkeslaget.

Ole Lien f. 1926

1940-tallet var ungdomsperioden til de som var medlemmer i bataljonen. Det var store ungdomskull på denne tiden og slik var det også i Lystadgrenda. Fritida under krigsårene måtte helst tilbringes lokalt og her var ei åpen slette på Kolemo litt sør i bygda et kjent og kjært samlingspunkt.

Kolemosletta var et begrep i Lystadgrenda . Sletta var tidligere dyrket mark som ble tatt i bruk til idrettsaktiviteter. Den lå relativt skjernet til, men likevel sentralt da grendevengen gikk like inntil. Plassen, som ble brukt, var ca 100 meter lang og fra 60-80 meter bred (målt på orienteringskart fra 1971). Her var det tørt og fint da plassen lå høyt i terrenget med sand undergrunn.

Jeg vet med sikkerhet at det allerede i 1933 var "idrettsplass" her. Min onkel Halvard Høgseth skriver i sine dagboknotater for 1933 bl.a.:

1. juni. Om kvelden var vi på Kolemo og trente. Vi hoppet høydesprang og løp 1500 m og sparket fotball.

Sletta var i bruk av ungdommen til godt utpå 60-tallet, dvs. over 30 år. Den er nå borte da den inngikk i et større dyrkningsprosjekt på 70-tallet.

St. Hans 1961 var det mange samlet på Kolemosletta. Brodalfamiliene satte seg i utkanten på vestsiden av sletta. Fra v. Kjell, Kjetil, Oddlaug, Birgith (g. Lintorp), Arne og Bente (g. Tomteberget).

Foto: Inger Johanne Brodal

2 fulle fotball-lag kunne det være på sletta om kveldene på 40-tallet, forteller Ole Lien. *Vi hadde ofte med oss sprettert under krigen, og etter at vi hadde gitt oss på sletta om kvelden jaktet vi ofte på ekorn i området rundt.*

Ekornjakt var slik jeg har fått fortalt det fra flere hold en yndet beskjeftigelse under krigen og i noen år etterpå. I denne perioden var det mye ekorn, og det var også noe betalt å få for skinnen – penger som sikkert var kjærkomne for ungdommen. At det under krigen ble brukt sprettert må vi ha forståelse for.

Den sammensveide guttegjengen som etter hvert oppsto, hadde nok utgangspunkt i fritidsaktivitetene på Kolemosletta. I tillegg må vi nevne kveldsturer ned til Roverud stasjon som også var en form for ungdomsopplevelse. Det bekreftes i boka "Gamle Roverud" hvor det under artikkelen om "Stasjonen og aktivitetene" bl.a. står: *Helt fra starten var det et yndet tidsfordriv å gå på stasjonen til 9-toget om kvelden. Og det var ikke bare folk fra det nærmeste Roverud som kom dit. De kunne komme syklende helt fra Hauger og Aakre, eller fra Rymoen og Hokåsen. Det var særlig ungdom, som kom for å treffes, prate og holde*

leven, eller kanskje treffe sin siste flamme.

Mye moro hadde vi det på den tida, minnes Ole Lien. Og det hadde det jo lett for å bli når en så stor ungdomsgjeng for det meste var sammen på fritida. Normalt beskjedne bygdegutter våget nok litt mer når gjengmentaliteten overtok, men det var kun snakk om episoder som skapte munterhet og latter i ettertid.

Slik jeg har hørt det, var det bare når inn-trengere forsøkte seg på grendas ungjenter at det kunne bli vist muskler, og det hendte nok at disse ble "kjeppjaget" ut av "reviret".

Betegnelsen Ikaunn-bataljon er det ingen som sikkert vet når oppsto og hvem som var opphavsmannen, men Ole Lien sier det slik: *Det måtte full være han Halvard, veitje!* Selv mener jeg det kunne være godt mulig, da jeg vet at min onkel hadde en egen evne til å karakterisere episoder og hendelser i lokalmiljøet.

Men uansett, Ikaunn-bataljon ble et begrep som ble brukt av medlemmene og andre i de fleste sammenhenger det var formålstjenlig. Ekornjakt og krigstider var nok utgangspunktet for den som fant på navnet, men kanskje han også skjelet litt til at ekorn er av de mest uskyldige dyr i vår fauna og slik passer inn i "bataljonens" uskyldige virksomhet.

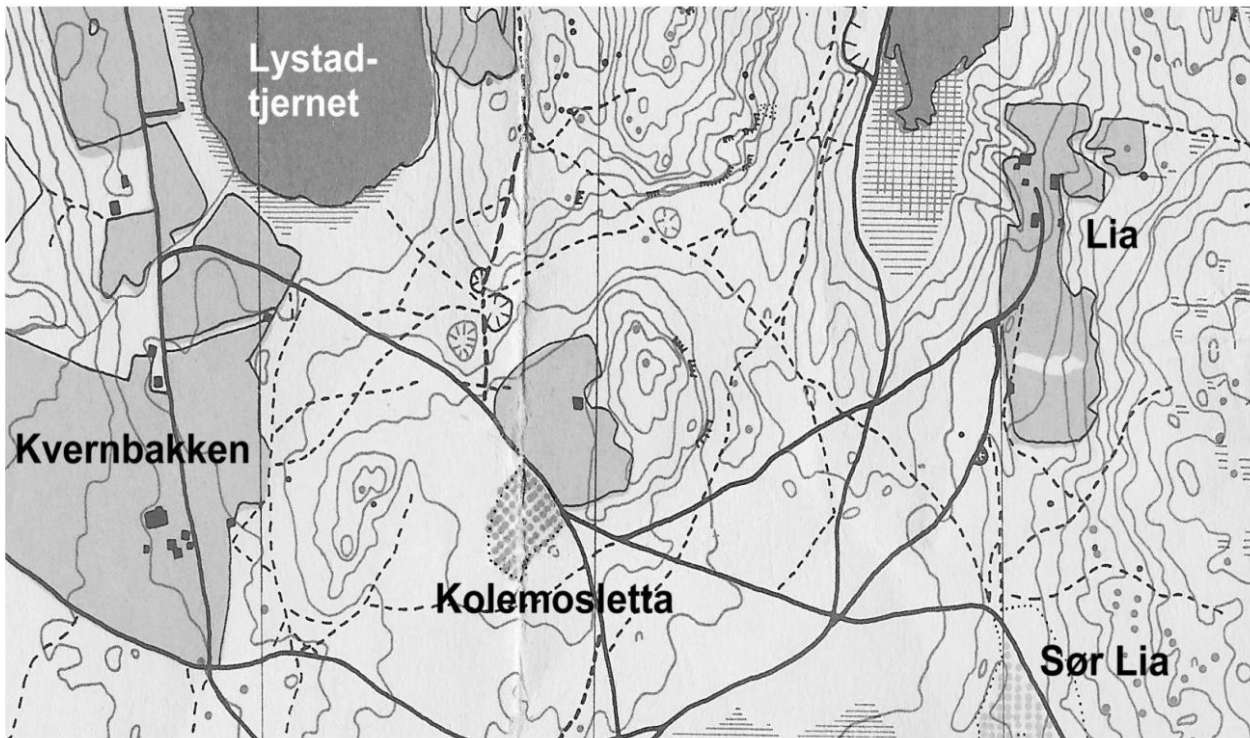

Halvard Høgseth (1918-1991)

Tilhørigheten til bataljonen la de aldri skjul på. Det ble til og med "designet" en ekorn i filt som ble sydd på jakkeslaget.

Noen episoder kan vi ta med her men det er jo mange, mange flere: Når bataljonen var på kafé og benket seg rundt bordet og fikk servert

Utsnitt av orienteringskart over Kolemoe-området fra 1971. Kolemøsetta er markert som et skravert felt sør for bygdevegen forbi Kolemoeiendommen. Målestokk 1 : 10.000.

kaffe, så skulle den på skogskars vis være glohet. Da var ritualet at en finger ble stukket ned i koppen for å kjenne etter, og her kunne de holde den lenge, da de jo hadde grove arbeidsnever! Hensikten var selvfølgelig å se reaksjoner fra serveringspersonalet og andre gjester.

En sommerkveld på vei hjem fra fest kom de forbi en bolig der enkemannen hadde leid ut et par rom til ei enke og hvor inngangen var like ut i grendevegen. Enkemannen hadde inngang på motsatt side og her sto gummistøvlene på trappa. Disse ble flyttet til enkas inngang og var til alminnelig beskuelse på søndag formiddag. Det ble en del rabalder og hensikten var oppnådd!

Helge Landfastøien forteller: *Jeg vokste opp like i vegdelet ved Bergerud der vegen tar av til Lystadgrenda. Her ble det ofte stopp, når ungdommen kom på sykkel fra fest, da det var en del som skulle mot Hokåsen. Det måtte vel være ei lørdagsnatt etter at familien hadde lagt seg, da var det såpass ståhei at mor våknet og tok opp soveværelsesvinduet og husjet litt på ungdommen. Det ble stille en stund – så kom sangstrofen fra en populær melodi på den tiden: Hva tar ni for valpen der i fönstret? Det ble for mye for både far og mor og jeg*

våknet av voldsomme latterkuler fra de to!

I 1950 ble Brandval Orienteringsklubb stiftet. Mange av ungdommene i Ikaunn-bataljonen ble med i klubben, forteller Paul Hauger. Selv om Kolemøsetta fortsatt var et samlingssted, ble det utover på 50-tallet en dreining av fritidsaktivitetene og dermed mindre ”slagkraft” i bataljonsvirksomheten.

Men navnet lever fortsatt og omtales med en blanding av munterhet og respekt. Det var jo solid og arbeidsom bygdeungdom vi her snakker om.

For ikke lenge siden gikk en av de få som var igjen av bataljonen bort, og jeg fikk en kommentar fra en av grendas eldre karer: *Nå minker det på Ikaunn-bataljon.*

Og han hadde rett. Slik jeg ser det, er det nå bare 2-3 stk igjen fra denne epoken som satte slik farge på tilværelsen i Lystadgrenda og nærmeste omegn.

Jo, jeg er enig med formannen. Dersom dette er å betrakte som en del av vår lokalhistorie, så er det nok på tide å få skrevet den ned, om enn ikke fullstendig.

Posteringen på Hofoss

av Yngve Strand

Denne artikkelen er tidligere publisert i tidsskriftet Solør-Odal nr 4 1976. Red.

Blant folk på Hofoss i dag eksisterer ingen historie eller sagn om posteringen. For ca. 7 år siden fikk jeg besøk av gamle Harald Hofoss. Han ville vise meg "gangstien" fra Hofoss og østover skogen. Under denne turen passerte vi en høyde nord for Åfloddammen. *Her lå posteringa*, sier han. Det hadde hans mor fortalt.

Etter det jeg tidligere har lest i Brandval bygdebok, har jeg det inntrykk at posteringen lå lenger vest. Men jeg forkastet ikke tanken om at Harald Hofoss kunne ha rett. Dette med å stedfeste posteringen har fra min barndom vært av stor interesse for meg.

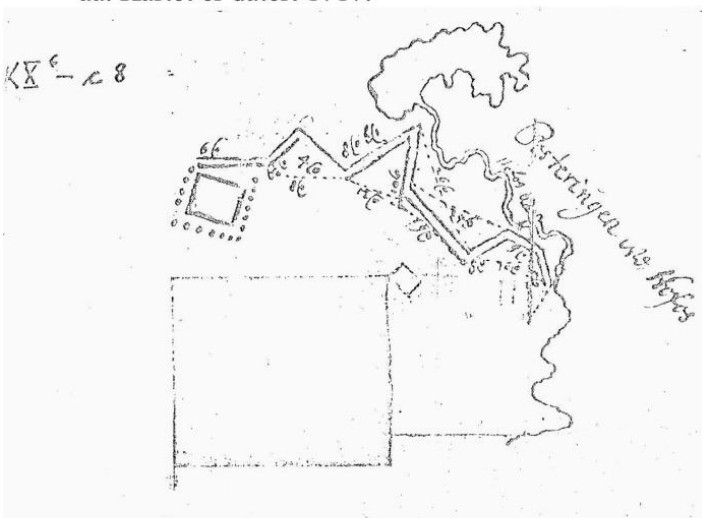
I pinsen 1969 fikk jeg besøk av Harald Meltzer fra Oslo. Jeg ble av han forespurt om hvor Hofoss postering lå. Vi går da turen opp på den forannevnte høyde. Han bekrefter da at dette måtte være rette stedet. Han hadde nemlig en kartkopi over området: Åfloen, åa og posteringen nordnordfor. Så vidt jeg forstår er denne kopien fra Riksarkivet i København. Dette er et militært kart og har ikke nord-syd-retning. Målestokken for posteringen står heller ikke i forhold til sjøen og åa. Kartet er datert 1717.

Yngve Strand f. 1929

Dette skjerpet interessen. Likevel har jeg ennå ikke funnet den nøyaktige plassering av posteringen. Årsaken er kanskje at forskansningen ikke besto av stein- og jordvoller, men av nedfelte trær (forhugging). Dette ble kalt vidjekurver. Forståelig nok har dette råtnet opp, og terrenget ligger der uberørt.

Helge Schiøtz: Kongsvinger Festnings og Kongsvinger-Avsnittets Militære historie, del II, s 117, nevner han at i mars 1711 ble utlevert materialer til bygging av "chartaquer" ved Hofoss. Definisjonen av ordet chartaquer er usikker, men Schiøtz mener at det kan være en primitiv hytte for vekten. Dette skulle tyde på at det har vært en slags bebyggelse i området. Ut fra dette begynte jeg da å lete etter hustuffer. Det mest nærliggende var å undersøke det høyeste punktet.

Kartskissen fra 1717 er ikke helt enkel å tolke. Ikke er det påført nordpil og ikke er det målestokk. Kartet kan forstås slik at Åfloddammen er bygd etter at dette kartet er tegnet. Dagens dam kan dermed ligge nedenfor der skansens høyre flanke ligger ned til åa. Red.

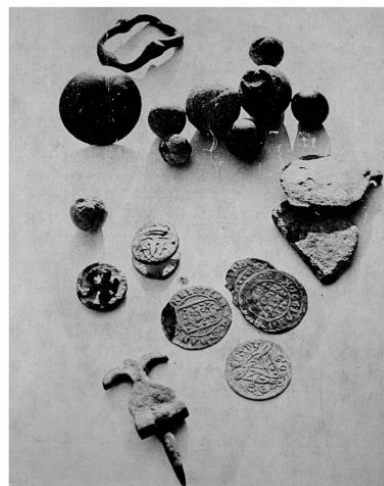
Kulturstien på Hofoss går opp på åskammen der Yngve fant mange gjenstander. Her er det satt opp ei opp-lysningstavle. Utsikt mot vest. Foto: Halvor Noer

Stedet er bevokst med furu og er sterkt utsatt for vind. En måtte jo da gå ut fra at trærne har vokst opp og blåst ned utallige ganger på disse 2-3 hundre årene. Så noen antydning til hustomter var ikke å se. Men etter et par spadestikk fant jeg ut at jordprofilen ikke var normal. På skrein furu-mark har en vanligvis podsolprofil. Her var hvitjord og rødjord sammenblandet. Ca. 15 cm under overflata var det et kullskikt på ½ cm tykkelse. I dette kullet fant jeg kritt-piper og biter av vindusglass. Etter å ha betraktet terrenget, kunne jeg med litt fantasi se at det var ei hustomt. Jeg innhentet da en muntlig tillatelse fra bestyrer Westend, og har gravd ut ca. 2/3 av tomta. Det er ikke tvil om at stedet er Hofoss postering.

Av de funn jeg har gjort kan jeg nevne: Støpte blykuler, dimensjoner 6 mm, 10, 14 og 18. Sølvmynter fra 1661, 1677, 1681 og 1704. Militær- eller uniformsknapper med kongeemblem. Disse har vært utlånt til Hærmuseet i Oslo, hvor det er blitt tatt avstøpning, da disse ikke tidligere har vært i samlingen. Utallige kritt-piper. Spenne av messing. Kniver av forskjellig slag. Biter av vindusglass. Flintesteiner. Spik. En stor del av tomta har mye benrester av forskjellige dyr.

Jeg håper at den del som står igjen å grave ut kan gi like mange opplysninger.

Med hensyn til litteratur om ovenstående postering, kan jeg bare henvise til Schjøtz's nedtegnelser. Hans kilder gir sikkert mer detaljerte opplysninger.

Noen av de funn Yngve gjorde på Skansen. Bildene er scannet fra Solør-Odal fra foto av Jon Fjordholm.

Kjenner du disse?

Bildet er tatt på "Sæther-saga" like etter krigen. Gi oss beskjed, hvis du kjenner navnene på noen av personene.

Gamle ord og uttrykk

av Tor Aarstad

Kæru = stolt, sjølgod.

Leamus = små ufrivillige rykninger i øyeregion. (Fornorskning av latinske lemus).

Sagginn = sliten.

Næraktu = jålete

Nømminn = følelsesløs.

Reira = lysken.

Resper = rips.

Ræpa åver = glippe.

Kugge tur = ute av funksjon.

Råga = overfylt, topp.

Sjaga = vakle, rave.

Sjælstært = selvdød.

Sæmme = sy.

Bitte = strikke.

Skre orda = være forsiktig med det en sier.

Skunne sæ el. neite sæ = skynde seg.

Slærkebutt = slurvete person.

Hærse = storle, gapskratte. (Kan det tolkes som å halse, tro?)

Ordtak.

Skal man sulte når man har, og sulte når man ikke har, da blir det en forbannet sult, sa tømmerhoggeren, han åt opp alt til dugurds.

Det er fælt å være menneskje, sa kjærringa, ho kokte graut åt gubben.

Godt smaker det ikke, metter gjør det heller ikke, men det går an som tidsfordriv, sa skåningen om knekkebrød.

Om det ikke var for smaken, kunne man like godt drikke vann som vin.

Det er ingen skam å falle, men det er en skam å bli liggende. (Påstanden er firkantet; det kommer an på rundkastet.)

Mye vil ha mer, fanden vil ha flere, og helvete blir aldri fullt. (Fra Odvar Nordlis bok "Skråblikk fra godstolen".)

Detta har'n gætt tå ner'n blir gammel, sa mannen, han skamslo sønnen sin.

Passer som varm lort i kram snø.

Pengelaus kar går trygt milla tjuver.

Den som er lykkelig står aldri for tidlig opp.

Bare gresshoppehannen er lykkelig. Dens kone er stum. (Gresk ordtak.)

Hvis du drikker mindre, kan du leve lenger, og hvis du lever lenger, kan du drikke mer.

I Nistun har vi følgende bøker og skrifter til salgs :

Skogbrukets historie i Kongsvinger	Kr 290	Brandvalitten	ny	Kr 30
Brandval Kirke 350 år	Kr 200		gammel	Kr 20
Gamle Roverud	Kr 330	Kalendere	ny	Kr 70
Brandval og Vinger Bondelag 100 år	Kr 200		gammel	Kr 20
Norsenterets historie	Kr 200	Kart:	Tur-og kulturminnekart	
Lovise og Nils Hagen med etterkommere	Kr 30		Eikeberget og Fjøsøberget	Kr 50
			Jakt- og turkart	
			Kongsvinger Vestside	Kr 50

Brandval Historielags arrangementer:

Historielaget har Å R S M Ø T E
på Hokåsen Samfunnshus, onsdag 20. februar kl 18.30.
Styremedlemmer og Bygdetunkomiteen møter kl 18.00.

Vi starter møtet med :

Kåseri av Dag Raaberg : Skogsfinsk Museum - planer, forventninger og mål

Kaffespleis

ÅRSMØTETS SAKSLISTE :

1. Åpning – valg av møteleder og protokollfører
2. Valg av to til å skrive under protokollen
3. Årsmelding – Historielaget og Bygdetunet
4. Regnskap Historielaget
5. Regnskap Bygdetunet
6. Godtgjørelse til tillitsvalgte
7. Budsjett Historielaget og Bygdetunet
8. Kontingent for 2009
9. Virksomhetsplan for 2008
10. Valg
11. Innkomne saker til Årsmøtet

Saker som ønskes tatt opp må være styret i hende senest en uke før Årsmøtet.
Medlemmer som ønsker frasing av tillitsverv må selv kontakte valgkomiteen.

Vel møtt

Styret

KVELDSÅPENT PÅ SKINEB**Første torsdag hver måned fra kl 18.00 til kl 20.00 +**

Torsdag 7. februar	Tema: Norsenterets og innkjøpssamvirkets historie Verter: Karin og Per Oddvar Hoff
Torsdag 6. mars	Tema: Kulturminnekart Verter: Rønnaug, Børre, Dagfinn, Halvor
Torsdag 3. april	Tema: Agnåaprojektet Verter: Astrid, Bjørn og Ole Neskvern
Torsdag 1. mai	Utgår
Torsdag 5. juni	Tema: Dugnad til Tundagen Verter: Tunstyret

Tirsdagsklubben møtes på Skineb

siste tirsdagen i måneden kl 11.00 – 26. februar, 25. mars, 29. April og 27. mai

Slektsgranskingsgruppa har åpne møter

2. tirsdag i måneden kl 18.00 - 12. februar, 11. mars og 8. april

TUNDAG PÅ SKINEB

lørdag 7. juni